

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Ե Ի

ԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԱԿԱՆ

Ե . ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 6 .

1847

ՄԱՐՏԻ 15 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԼՂԵՆԱԿԻ ԳԻՏԵԼԱԿԱՆ .

ԵԱՆՆԻՐ ԶՔԵԶ .

Բ .

ՏԵՍԵՆՔ չիմա մարդուս բնու-
թեան մէկալ երեսն ալ : Մարդս
միայն մէկ երեսով էր առաջուց , միայն
իր մեծութիւնը կ'երևնար՝ երբոր Լ
դեմայ մէջ ծաղկըները իր ոտիցը բարձ
կ'ըլլային , առիւծը իր կառքը , արծիւը
իր հրամանատարը , երկիրս իր խաղաղ
սահմանը , և երկինք իր երջանկութե
ձեղունը : Լայց մէկ ցաւալի դիպուած
մը՝ որուն ամէն ազգաց չին աւան-
դութիւնները կը վկայեն , մէկ մեծ
դիպուած մը՝ մարդուս երանաւետ
բնութիւնը այլայլեց . Լստուծոյ գը-
թութիւնը ձեռքը երկընցուցած՝ չը-
թողուց որ իր պատկերը բոլորովին
փոխուի , բայց թող տուաւ որ այլա-
փոխութիւն կրէ . և այն գեղեցիկ
պատկերին վրայ սև շուք ընկաւ մար-
դուս նուաստութիւնը՝ թէ մարմնով
թէ մտքով թէ հոգով :

Մարմնոյ ցածութիւնը կամ տկա-

րութիւնը ամենուն յայտնի է , և դրժ-
բաղդաբար չափէն աւելի յայտնի ե-
ղեր է . որով ոմանք զայն միայն կը
տեսնեն , այսինքն հազար ու մէկ մար-
մնաւոր վիշտեր ու ցաւեր . տարերց
սպառնալիք , ցուրտէն սառիլ , տաքէն
տկարանալ և ինչուան խելքը կորսն-
ցընել , ջրերէն հալածուիլ կամ անոնց
ծոցը թաղուիլ , անարգ ու ցած գա-
զաններէ իբրև ապստամբ ծառաներէ
փախչիլ , քրտինքով հողը կակըղցը-
նել և շատ հեղ հացը չգտնել , յոգնա-
ծութեամբ չարչրկուած՝ չկարենալ
հարկաւոր աշխատանք մ'ալ ընել .
մէկ խօսքով՝ սովու սրածութեան սա-
սանութեան կրակի պատերազմի վը-
տանգներէն դողալ , տեսակ տեսակ
հիւանդութիւններէ փորձուիլ , ամէն
գործքի մէջ վտանգներու հանդիպիլ ,
թշնամեաց պատահիլ , սիրելիներէ
զրկուիլ , և ամէն անկեան մէջ մահը

կեցած տեսնել մէյմէկ զէնքով : Եւ ասոնց նման նեղութիւններն ալ բաւական չսեպելով՝ մէյմ՝ ալ ինքն իրեն բաներ հնարել . մարմնոյն տեսակ տեսակ փափկութիւններ փնտռել, որոնք կամ չգտնալով տրտմիլ, կամ գտնելով՝ չարաչար վարուիլ, և բնութեան վրայ մնացած պատիւն ալ անասնական ցածութիւն իջեցընել . ինչուան երբեմն, որ ըսելու ալ սոսկումն կը բերէ, անխելք մտածութեամբ մը ինք իր ձեռքով կենաց թելը կտրել, և յուսահատութեամբ ձգել մարմինն ալ հոգին ալ այն անդունդը, ուսկից միայն հեռացընել պիտի ջանար մարդ ինքզինքը :

Մտքին նուաստութիւնը յայտնի է իրեն տգիտութենէն . որով չէ թէ միայն հեռու և մեծ բաներու խելք չենք հասցընէր, հապա և ոչ ձեռուր . նուս տակի բաները կը ճանչնանք, ինչպէս ըսաւ Սողոմոն . և ինքն որ ամենիմաստուն էր՝ աս ըսաւ . հապա անոնք որ և ոչ իմաստութեան հետեող կ'ըսուին՝ ինչ պիտի ըլլան . անոնք որ իրենցմէ մատ մը դուրս բան չեն գիտեր, և իրմէ դուրս բան չգիտցողը՝ իր վրայ ինչ տեղեկութիւն կըրնայ ունենալ : Տգիտութիւնը որչափ չարեաց մէջ կը ձգէ զմարդս, որչափ կը նուաստացընէ անոր բնութիւնը, կարծեմ բաւական ծանօթ է ամենուն : Ինչ ըսենք հապա սրտին նուաստութեանը՝ որ ամենէն աւելի ողբալին ու չարեաց առիթն է, ինչպէս տէրն մեր վկայեց թէ ամենայն չարիք սրտէն կ'ելլեն . անկից է այն ծուլութեան ու դանդաղութեան հոգին՝ որով չենք շարժիր բարին փնտռելու . անկից վախ ու վհատութիւն՝ որ հոգիներնուս թեւերը կը թուլցընեն . անկից ցած ու անարգ բաներու ցանկութիւն . անկից է այն մէկ ուրիշ մարդն ալ որ մեր մէջը կայ և մեր խղճին դէմ ընել կուտայ, ինչպէս ըսաւ Սողոմ առաքեալ : Ո՛ր թողունք աս ցածութեանց հետ մարդուս ամբարտաւանութիւնն ալ որ չուզեր իր

նուաստութիւնը ճանչնալ կամ խոստովանիլ . հապա նախանձը, որ իրեն բարւոյ պատճառ ըլլալու տեղ աւելի կը չարացընէ ինքը զինքը . խորամանկութիւնը, խաբէութիւնը, կեղծաւորութիւնը, վրէժխնդրութիւնը, կասկածը և այլն, որ անդադար մարդուս սիրտը կը վրդովեն և իր սքանչելի վախճանէն ետ կը ձգեն : Երբեմն կ'ուզէ մարդ դառնալ անոր, բայց մէկ տխուր ու տղայական մոլորութեմ մը իրեն նմաններուն բազմութեանը նայելով՝ իրեն օրէնք մը կը սեպէ մոլութիւնը . ճշմարտութիւնը կը տեսնէ, ու հոգւոյն թեւերը կ'երկընցընէ անոր, բայց սիրտը յամառութեամբ կամ կանխակալ կարծիքով կամ ունայն հեշտութեամբ գինովցած՝ չարութեան սոսկալի գաւազանովը ինքզինքը երկնից սահմաններէն՝ երկրիս տղմին մէջ կը ձգէ . ոտուրներուն տակը շատ հեղ կը տեսնէ ինչ փոսեր կան, բայց սուտումուտ պատրուակներով կը ջանայ ծածկել որ իբր չտեսնելով մէջը իյնայ . իրաւ, չեն դադրիր ներսէն խղճին ձայնը, դրսէն՝ շիտակ ճամբայ ցուցընողներունը, բայց ինքը մէկ այլանդակ խլութեամբ և կուրութեմ մը՝ իր մոլոր ճամբէն չուզեր դառնալ, և ինչուան այն վսեմ հոգին՝ որուն վախճանը երջանկութիւն, անմահութիւն և Երտուած էր, ինքն իր ազատութեամբը կը զրկէ անկէց, և նոր վախճան մը կը բանայ՝ որուն կըրնանք ըսել յաւիտենական մեռելութիւն և թշուառութիւն :

Մարդս իր մեծութիւնը և նուաստութիւնը ճանչնալէն ետեւ՝ հետեանքը կրնայ ինքնիրեն վրայ բերել, այսինքն ջանալ չկորսնցընելու այն մեծութեան ձիրքերը, և պատերազմիլ իր մարմնոյն՝ մտքին և սրտին բերած ցածութեանցը դէմ . այն ատեն սորված կ'ըլլայ աս դասը, () ԱՆԻՐ Զ.ԲԵԶ. () Գուշանալ մարմնոյ նուաստութենէն՝ խոհեմութեան և չափաւորութեան կանոններով, որով մարմինը հոգւոյն հետեող ընէ, և ոչ աքացող .

լաւ գիտնալով որ բարեկարգ մարմինը բարեկարգ հոգւոյ օգնական է և նշան . և ինչպէս որ թագաւորական ազնիւ պատկեր մը ազնիւ շրջանակի մէջ կը դնեն , այսպէս պիտի ըլլայ մարմինն ալ հոգւոյն վրայ . փախչիլ պղերգուծենէ՝ որ ամէն չարեաց փոս կը փորէ . փախչիլ փափկութենէ որ ողջ ողջ զմարդս կը թաղէ . փախչիլ մտքին նուաստութենէն , լուսաւորելով զայն օգտակար տեղեկութիւն , մանաւանդ այնպիսի բաներով որ ինքզինքը իրեն կը ճանչցնեն և իր վախճանին կը շտկեն . փախչիլ սրտին նուաստութենէն՝ զսպելով և բանավարութեան կարգին բերելով անոր կրքերը , որոնց վրայ հաստատած է իր բաղդը : Սիտնալ՝ որ մարդուս մեծութիւնը լստուծմէ կուգայ , և անոր հասնելու կանոններն ալ լստուծմէ կուգան . փնտռել գտնել և հետեւիլ այն կանոններուն , և չնմանիլ անոնց որ մարդկային և ինքնահնար կանոններով նոր ճամբայ կ'ուզեն բանալ անօգուտ ջանքով , անոնց նման որ ուզեն ծովուն յատակը փոխել : Ասակայն ասանկ նոր ճամբաներ՝ նոր կանոններ հիմակուան ատենս շատ կը տարածուին , մեր ազգին մէջ ալ բացուած կը տեսնուին . որոնց խղճալով մը ըսելու է թէ ՆԱՆԻՐ ԶԲԵԶ : Եւ այն անոնք կ'ըսեն . մենք լաւ կը ճանչնանք , և կ'ուզենք ուրիշներուն ալ ճանչցնել իրենց բնութիւնը , իրենց ազատութիւնը , իրենց մտքին ճամբաները . աս ըսելով կ'աշխատին . և վերջապէս իրենց ճանչնալը կը նմանի մեր նախածնողաց ճանաչմանը որ ունեցան իրենց երանութեան վերջին վայրկենին մէջ : Սարգիսութիւնը ճանչնալու իմաստակութիւնը զօրացած է , զգոյշ կեցիր չխաբուիս . աս իմաստակները մարդուս կարողութե և ազատութե ծայրերը բռնած , վրան խառնուող կեղծաւորութե հագուստ մը հագուցած՝ զարմանալի բանի մը պէս կը ցուցնեն իրենց քարոզներուն իրենց գրուածներուն մէջ , նման

խանութներու մէջ դրած պաճուճապատանքի , որ թեթեամիտ տեսողաց՝ նմանութեան օրինակ կ'ըլլան : Հարցուր իրենց , տեսնես ինչ խելք կայ քովերնին , ինչ բաներ գիտեն մարդուս վրայօք որ մեր պարզամիտ և պարկեշտ հայրերը չէին գիտեր . ինչ ջանքով ետեւէ եղեր ու ճանչցեր են իրենք զիրենք . բայց վախեմ թէ ասոնց համար ըսած է Սկիաբան վարդապետը . « Եւ այն զգուշացիր շատ բան ճանչնալէն , գուցէ ինքզինքդ ալ ճանչնաս » :

Եւ այն ուլ որ իր մտքին հաւանութենէն անխուով ներքին ձայն մը կը լսէ թէ ՆԱՆԻՐ ԶԲԵԶ , կրնայ ճանչնալ աս նոր ծանօթարարները , և ըզգուշութեամբ ճշմարիտ ծանօթութիւն տուողներուն հետեւիլ . առնուլ ինքզինքը մէկ բարեկամի մը պէս իր դիմացը և ըսել . Եւ մարդ , քու վիճակդ բարձր ու մեծ է , եկու նայինք՝ ինչպէս պիտի հասնիս անոր . մէկդի դիր սա մարմնոյդ մտքիդ յօժարութիւնները՝ որոնց խիղճդ չհանիր . կտրիճ կեցիր աշխարհքիս դէմ , քննէ ատնոր վարդապետութիւններն ու օրինակները , և անոնց հետեւէ որ քու խղճմտանքիդ՝ և մանաւանդ առաքինի մարդկանց խղճմտանքին յարմար են , և ճշմարտութենէ առաջ կուգան . եկու նայինք՝ դու ինչ բնաւորութեան տէր ես , ինչ խառնուածքի մարդ ես , ինչ պակասութիւններ ունիս բնութեանդ մէջ , ինչ բանի կարօտ ես մարդ ըլլալու , և ինչ դեղ պէտք է նէ՝ առ . Նանիւր զքեզ և մարդ եղիր :

Սիտքս առակ մը ընկաւ , ան ալ զուրցեմ . Սեծ թագաւոր մը իրեն համար ոսկիէ թագ մը շինած՝ կ'ուզէր ազնիւ քարերով զարդարել . զըտաւ , բայց աւելի պէտք էր : Այնին թագին համար ուրիշ պատրաստ քարեր ալ , բայց դժբաղդութեամբ տղմի մէջ ընկած կեցած էին : Իմացան աս քարերը իրենց ինչ ազնիւ բաներ ըլլալին , և ինչ խելճ վիճակի հասած

ըլլալին, և թէ դարձեալ կրնան իրենց բնական փառքին հասնիլ. սիրտ ըրին, ցատքեցին ջրի մը մէջ, լողացին, մաքրուեցան, գոյներնին լոյսերնին առին, ու վերացան թագին բոլորն առին. մեծ թագաւորին պայծառ թագին վրայ փալփեցան:

Հ. Ղ. Մ.

Լէկիրն Գարդու Կարգի:

ԼԵԿՐԹՈԹԻՆԸ ան պակսութիւններէն մէկն է որ ունեցողը ամենեւին չիճանչնար. անանկ տգեղութիւն մըն է որ հոգւոյն ալ՝ մարմնոյն ալ գեղեցկութիւնը կ'աւրէ, տգեղ կ'երևցնէ: Եւ ատ անգամ կը լսես՝ որ կ'ըսեն. Թորոսը կամ Արակոսը շատ աղէկ մարդ է, բայց կոպիտ է: Լեկրթութիւնը ամէն պակսութենէ աւելի շուտ կը տեսնուի մարդուս վերայ. անոր համար ալ անկիրթ մարդը ամէն ընկերութենէ դուրս մնացած, իրեն նմաններուն հետ հարկ կ'ըլլայ որ կենակցի. կամ թէ որ հարստութիւնը ընկերութեանց մէջ զինքը մտցնէ նէ ալ, ամէնքը կ'ըսեն. Լիսոս ըստրկին՝ որ անանկ կոպիտ մարդու քով գնացեր է:

Լեկրթութիւնը թէպէտ մոլութիւն մը չէ, բայց շատ մոլութիւններէ աւելի ատէրի կ'ընէ զմարդը: Երբոր մէկը դռնէդ ներս մտնէ՝ առանց դուռը զարնելու կամ իր գալը իմացնելու, ու յառաջ քան զքու բարի եկար ըսելդ՝ պուալով մը կանչէ՝ Բաւրի տեսանք ըսելով նէ, ի՞նչ կ'ըսես մտքէդ: Երսուանց հրամայէ նստէ ալ ըսես նէ, ներսուանց Եւ ի՞նչ կոպիտ մարդ է կ'ըսես:

Լեկրթութեան մէկ յատկութիւնն ալ ան է, որ երբոր կրթութեամբ մարդ մը կը տեսնէ՝ չհաւնիր. իր կոպիտ սովորութիւնները՝ անոր կրթութենէն աղէկ կը համարի: Տեսնէ որ ուրիշը թաշկինակով քիթը կը սրբէ, ի՞նչ դժուարութիւններ հնարեր են կ'ը-

սէ. ու ինքը երկու մատին մէջ քիթը սրխմելով՝ դէպ ի գետին կը խնչէ. զինքն ալ կ'արդարացնէ, Եւ թէն եւ լաճը ծոցը պահելու բա՛ն է ըսելով: Թէ որ սեղանատախտակին վրայի փռ շիները սրբելու համար լաթ մը ու գետ, անիկայ ի՞նչ երկան ճամբայ է ըսելով՝ շունչովը կը փչէ կը մաքրէ փոշին. թէ որ աղտ մըն ալ կայ նէ՝ թքովը կը թրջէ կը հանէ, Եւ տուած մարդուս լաթի տեղ ալ ջուրի տեղ ալ՝ բերան տուեր է ըսելով. կը կարծէ որ ուրիշները քիչ մտածելէն՝ գործքը կ'երկնցունեն:

Հարատ եղողը ուրիշ հարատ չուզեր տեսնել. գինովը գինովին կը մեղադրէ, գինի չես վերցընէր նէ՝ ինչո՞ւ կը խմես ըսելով. բարկացողը բարկացողէն կը զըզուի. նմանապէս գրեթէ ամէն ախտ իր նմանը կ'ատէ: Բայց անկիրթ մարդը թէ որ կարենար՝ բոլոր աշխարհք իրեն նման կ'ընէր: Ձեռքով կերակուր ուտելը տեսնես նէ, սիրտդ կը գանի. իսկ ինքը անանկ ախորժելով մատուրները կը լգէ ու կը ծծէ, որ կարծես թէ կերակուրին համ տուողը իր մատուրներն են: Եւ ատ անգամ կ'ըսէ ալ՝ թէ ի՞նչ համ կ'առնեն պատառաքողով ուտողները. գրեթէ կը զարմանայ ալ որ ի՞նչպէս չեն վախնար պատառաքողը բերանին խոթելու. կը կարծէ որ երեսնուն մէկ կողմէն ծակէ ու դուրս պիտոր ելլէ: Հազիւ հարկի համար դգալ կը գործածէ, անոր ալ փայտէն կ'ախորժի. կարծես որ մէջը տոգորուած կերակուրներուն ձենձին համն ալ կ'առնէ: Եւ փրկեցուն դգալն ալ բերանը կը խոթէ, կը զարմանաս որ ի՞նչպէս կը սըղմի: Եւ ինի խմելէն ետքն ալ՝ պէխերը անանկ մը կը ծրծէ որ կարօտ չըլլար զենջակով սրբելու:

Պատմութիւն մը պատմելու ըլլայ, այնչափ միջանկեալ փակագիծներ կ'ընէ որ գլխաւոր նիւթը կը մոռնաս: Իսկ եթէ դուն բան մը պատմելու ըլլաս, հա՛ ես գիտեմ ատ սրտմու-